

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΚΠ 64: «ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ»
Ακαδημαϊκό Έτος 2008-2009

ΘΕΜΑ 4^{ης} ΓΡΑΠΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Εμβαθύνοντας στα όσα μέχρι τώρα έχετε μελετήσει στο πλαίσιο των σπουδών σας στη Θεματική Ενότητα «Εισαγωγή στην Εκπαίδευση Ενηλίκων», και αξιοποιώντας τα κριτικά και συνθετικά, απαντήστε στα ερωτήματα που ακολουθούν.

ΘΕΜΑ Α'

(Λέξεις 1500-2000) [Μονάδες 6]

Επιλέξτε μια ειδική ομάδα ενηλίκων εκπαιδευομένων(πχ. τοιγγάνους, παλιννοστούντες, αρχηγούς μονογονεϊκών οικογενειών κτλ) που συμμετέχει σε ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης ενηλίκων.

- 1.Περιγράψτε τα βασικά χαρακτηριστικά του προγράμματος (τίτλο, εκπαιδευτικούς στόχους, φορέα υλοποίησης, φορέα χρηματοδότησης, διάρκεια σε ώρες).
- 2.Περιγράψτε τα χαρακτηριστικά και τις βασικές ανάγκες της ομάδας των εκπαιδευομένων.
- 3.Αναφέρετε μια περίπτωση (πραγματική ή υποθετική), κατά την οποία εμφανίστηκαν προβλήματα επικοινωνίας -δυσκολίες στη διαχείριση της ομάδας από τον εκπαιδευτή. Περιγράψτε αναλυτικά ποια ακριβώς ήταν αυτά τα προβλήματα-δυσκολίες και προτείνετε συγκεκριμένους χειρισμούς τους οποίους μπορεί να αξιοποιήσει ο εκπαιδευτής, για να αντιμετωπίσει τα προβλήματα αυτά.
4. Τέλος, αναφερθείτε στους ρόλους του εκπαιδευτή ενηλίκων που θα μπορούσαν να υιοθετηθούν με στόχο την αποτελεσματική επίλυση των παραπάνω προβλημάτων.

ΘΕΜΑ Β'

(Λέξεις 1000-1500) [Μονάδες 4]

- 1.Αναφέρετε τους εκπαιδευτικούς στόχους του προγράμματος που περιγράψατε στο θέμα Α'.
- 2.Επιλέξτε έναν από τους στόχους αυτούς και περιγράψτε την εφαρμογή μιας ενεργητικής τεχνικής που θα επιλέγατε για την επίτευξή του.
- 3.Προσδιορίστε τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της εφαρμογής αυτής της τεχνικής στο πλαίσιο του συγκεκριμένου προγράμματος εκπαίδευσης ενηλίκων.

Σημείωση

Σύμφωνα με το Χρονοδιάγραμμα Μελέτης και Εκπόνησης Γραπτών Εργασιών της ΘΕ ΕΚΠ 64 για το Ακαδ. Έτος 2008-2009, η 4^η Γραπτή Εργασία πρέπει να σταλεί στον Καθηγητή Σύμβουλο μέχρι **17/05/2009**.

ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ - ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΟΡΩΝΑΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ

Διεύθυνση: Αγίου Φανουρίου 10, Αθήνα

E-mail: alexkoron@gmail.com

Τηλ.: 210/7519400 & 210/9201688 & 6976069063

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΚΑΓΙΑΜΠΑΚΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

A.M. : 57725

Κωδικός Τμήματος : 2008 ΕΚΠ64 ΑΘΗ2

17/05/2009

Ταχυδρ. Διευθ.: Φιλικής Εταιρείας & Ριζάρη 1, Τ.Κ. 71307, Ηράκλειο – Κρήτης

E-mail: sek-her@otenet.gr

Site: <http://www.electricalab.gr>

Τηλ.: 2810/242750 Οικίας & 2810/326005 Εργασίας

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	2
1.1 Χαρακτηριστικά του Προγράμματος Εκπαίδευσης Ενηλίκων.....	3
1.2 Χαρακτηριστικά και Βασικές Ανάγκες των Παλιννοστούντων.....	6
1.3 Περίπτωση εμφάνισης προβληματικής επικοινωνίας - Δυσκολίες.....	7
1.4 Ρόλοι Εκπαιδευτή για επίλυση προβλημάτων.....	8
2.1 Εκπαιδευτικοί Στόχοι του Προγράμματος.....	10
2.2 Εφαρμογή μιας Ενεργητικής Τεχνικής.....	10
2.3 Πλεονεκτήματα και Μειονεκτήματα εφαρμογής της τεχνικής.....	13
ΣΥΝΟΨΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	15
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	16

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πληθυσμιακή ομάδα των μεταναστών ορίζεται ως μια ευπαθής κοινωνική ομάδα που απειλείται από κοινωνικό αποκλεισμό, με αποτέλεσμα να εντάσσονται στις κοινωνικά χαμηλότερες τάξεις με τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας. (Ραγκούσης, 1992). Φυσική συνέπεια αυτού είναι η δημιουργία αισθημάτων αγωνίας, ανασφάλειας, επιφυλακτικότητας και άγχους, τα οποία ενισχύουν την απομόνωση.

Τα προγράμματα ελληνικής γλώσσας καλούνται να διευκολύνουν την κοινωνική ενσωμάτωση και την απορρόφησή στην αγορά εργασίας, αυτών των ομάδων.

Η διδασκαλία όμως μιας γλώσσας και όχι μόνο της νεοελληνικής, σε τάξεις με ανομοιογένεια μαθητών: εθνοτική-γλωσσική-γνωστική-κοινωνική-πολιτισμική, είναι δύσκολη, γιατί οι απαιτήσεις είναι πολλές και ποικίλες, (Σκούρτου, Βρατσάλης, & Γκόβαρης, 2004).

Έτσι θα σχεδιαστεί ένα πρόγραμμα που θα απευθύνεται στην Ευπαθή κοινωνικά Ομάδα των ανέργων Παλιννοστούντων για τους οποίους η μη επαρκής γνώση της ελληνικής γλώσσας λειτουργεί ανασταλτικά στην κοινωνική τους ενσωμάτωση και δυσκολεύει την πρόσβαση και ένταξή τους στην αγορά εργασίας. Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να εξετάσει τα κοινωνικά χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των ανέργων παλιννοστούντων και το βαθμό που αυτά τα χαρακτηριστικά αποτελούν παράγοντες επηρεασμού της οικονομικοκοινωνικής τους ένταξη στην ελληνική κοινωνία. Η στρατηγική, εκπαίδευσης των ανέργων παλιννοστούντων, ως μηχανισμός κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης - αντιμετώπισης του αποκλεισμού, (Βεργίδης, 2008α, σελ.68), με την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, αποβλέπει στην αντιμετώπιση ή τουλάχιστον στην άμβλυνση των συνεπειών της ανεργίας, καθώς και στην εξασφάλιση των εκπαιδευτικών, κοινωνικών και πολιτιστικών προϋποθέσεων για την ένταξη στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό της Ελλάδας.

Επίσης θα περιγραφεί μια περίπτωση κατά την οποία εμφανίστηκαν προβλήματα επικοινωνίας στην διαχείριση της ομάδας από τον εκπαιδευτή και θα προταθούν χειρισμοί αντιμετώπισης και ρόλοι που θα μπορούσε να υιοθετήσει ο εκπαιδευτής.

Τέλος θα περιγραφεί η εφαρμογή μιας ενεργητικής τεχνικής για την επίτευξη ενός στόχου του προγράμματος, καθώς πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της εφαρμογής της τεχνικής στο πλαίσιο του προγράμματος.

1.1 Χαρακτηριστικά του Προγράμματος Εκπαίδευσης Ενηλίκων

Τα Βασικά Χαρακτηριστικά του Προγράμματος αναλύονται παρακάτω:

Ο Τίτλος του Προγράμματος είναι: «Εκμάθηση Ελληνικής Γλώσσας σε ανέργους παλιννοστούντες για την προώθηση της ισότητας των ευκαιριών».

Η Διάρκεια του Πρόγραμμα είναι 300 εκπαιδευτικές ώρες.

(15 Εβδομάδες, καθημερινά από τις 9:00 έως 13:00). Η κατανομή των ωρών κατάρτισης πραγματοποιείται με τρόπο ώστε το τέλος του προγράμματος να συμπίπτει χρονικά με τις ημερομηνίες των εξετάσεων για την πιστοποίηση της επάρκειας της ελληνομάθειας του Β' επιπέδου, οι οποίες διενεργούνται από το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. (<http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html>)

Εκπαιδευτικός Σκοπός του προγράμματος είναι η Εκμάθηση της Ελληνικής Γλώσσας και η ανάπτυξη δεξιοτήτων γραφής, ανάγνωσης σε άνεργους παλιννοστούντες, προκειμένου να διευκολυνθεί η κοινωνική και επαγγελματική τους ενσωμάτωση, όπου λόγω ανεπαρκούς γνώσης της ελληνικής γλώσσας αντιμετωπίζουν προβλήματα ένταξης. (<http://www.ypakp.gr/>).

Εκπαιδευτικοί Στόχοι του προγράμματος, (Κόκκος, 1998α, σελ.134-139):

Στο Επίπεδο Γνώσεων

- Να Αναγνωρίζει και να Διακρίνει τις τέσσερις γλωσσικές δεξιότητες:
 - α. ανάγνωσης και κατανόησης γραπτού κειμένου,
 - β. ακουστική κατανόηση,
 - γ. παραγωγή προφορικού λόγου,
 - δ. παραγωγή γραπτού λόγου.
- Να Περιγράφει και να αξιολογεί την εξωτερική πραγματικότητα αλλά και να δημιουργεί πραγματικότητα με το λόγο του, στο μέτρο που μεταχειρίζεται τα κατάλληλα γλωσσικά μέσα
- Να Περιγράφει θεμελιώδεις αρχές του πολιτεύματος, αξιών και θεσμών του ελληνικού κράτους (Οργάνωση & Λειτουργία του κράτους).

- Να Περιγράφει μια σύντομη παρουσίαση στοιχείων της ελληνικής ιστορίας και του ελληνικού πολιτισμού.
- Να Αναλύει θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου, δικαιώματα και υποχρεώσεις πολιτών/παλιννοστούντων.
- Να κατανοήσει, με γνώμονα τις προσφερόμενες θέσεις απασχόλησης, ένα σύντομο αλλά ολοκληρωμένο πρόγραμμα συμβουλευτικής.

Στο Επίπεδο Δεξιοτήτων

- Να χρησιμοποιεί την ελληνική γλώσσα ως κώδικα επικοινωνίας, αλλά και ως σύστημα σκέψης, για να ανακαλύπτει και να κατανοεί νέες γνώσεις και εμπειρίες, να εκφράζει τον εσωτερικό του κόσμο ώστε να ικανοποιεί τις πρακτικές, συναισθηματικές, πνευματικές, κοινωνικές του ανάγκες και να περιγράψει απλές καταστάσεις.
- Να χειρίζεται την ελληνική γλώσσα ώστε να την καταλαβαίνει, να την μιλάει, να τη διαβάσει και να τη γράφει με άνεση.
- Να κατανοεί ως σημασία και ως πρόθεση το περιεχόμενο κάθε είδους λόγου με το οποίο έρχεται σε επαφή και να χρησιμοποιεί τα γλωσσικά μέσα με τρόπο, ώστε να παράγει λόγο αποτελεσματικό και κατάλληλο για κάθε ειδική περίπτωση επικοινωνίας.
- Να κατανοήσει φράσεις και λέξεις απλές και συνηθισμένες σχετικά με τον ίδιο, την οικογένειά του και το άμεσο περιβάλλον του.

Στο Επίπεδο Στάσεων

- Να εξοικειωθούν οι εκπαιδευόμενοι με τις κοινωνικές συνήθειες, την καθημερινή ζωή, τις συνθήκες διαβίωσης και ό, τι άλλο στοιχειοθετεί την κοινωνική ζωή, την ιστορία και τον πολιτισμό της χώρας.
- Να διευκολυνθεί η συμμετοχή των ωφελούμενων:
σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης,
σε ενέργειες προώθησης της απασχόλησης,
σε ενέργειες παροχής συνοδευτικών υποστηρικτικών υπηρεσιών και
για την προώθηση των ίσων ευκαιριών στις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης,
προκειμένου να βελτιωθούν οι προοπτικές πρόσβασης και ένταξής τους στην αγορά εργασίας καθώς και αυτές της ενσωμάτωσής τους στο κοινωνικό σύνολο με εφαρμογή του Mainstreaming

- Να αναπτύξουν οι εκπαιδευόμενοι την επικοινωνιακή ικανότητα στα ελληνικά σε τέτοιο βαθμό ώστε, όσοι το επιθυμούν, να είναι σε θέση να ανταποκριθούν σε μια διαδικασία πιστοποίησης ελληνομάθειας.

Φορέας Υλοποίησης:

Το πρόγραμμα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας σε άνεργους παλιννοστούντες εντάσσεται στη στρατηγική των προγραμμάτων κοινωνικής και επαγγελματικής κατάρτισης και ένταξης ειδικών κοινωνικών ομάδων. (Βεργίδης, 2008α, σελ.69). Οπότε θα μπορούσε να υπαχθεί στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Απασχόληση & Επαγγελματική Κατάρτιση», (Καραλής, 2008α, σελ.73), του Υπουργείου Απασχόλησης & Κοινωνικής Προστασίας. (<http://www.ypakp.gr>).

Κάθε Σχέδιο Ολοκληρωμένης Παρέμβασης περιλαμβάνει Ενέργειες Κατάρτισης, που υλοποιούνται από τα Πιστοποιημένα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ) τα οποία για τις ανάγκες υλοποίησης των Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών (ΣΥΥ) συνεργάζονται με την Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής (ΕΥΕ) - Φορείς Παροχής Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών (Φ.Π.Σ.Υ.Υ). (<http://www.eye-ekt.gr>).

Επομένως το πρόγραμμα μπορεί να υλοποιηθεί σε ένα παράρτημα των ΚΕΚ της ΓΕΣΕΒΕΕ (Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης, Γενικής Συνομοσπονδίας Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας), στο Ηράκλειο της Κρήτης, αφού έχει την δυνατότητα να υλοποιεί προγράμματα στην κατηγορία εξειδίκευσης σε θέματα πολιτισμού. (Καραλής, 2008β, σελ.71-72).

Φορέας Χρηματοδότησης:

Το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα αφού ενταχθεί στα πλαίσια των Ευπαθών Κοινωνικά Ομάδων, του Υπουργείου Απασχόλησης & Κοινωνικής Προστασίας, (Καραλής, 2008α, σελ.73), συγχρηματοδοτείται κατά 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κατά 25% από εθνικούς τακτικούς πόρους της Γενικής Γραμματείας Αποδήμου Ελληνισμού, (ΓΓΑΕ). (<http://www.ggae.gr/>). Η ΓΓΑΕ ως κατ' εξοχή αρμόδιος φορέας για την χάραξη πολιτικής σε θέματα αποδημίας-παλιννόστησης συμμετέχει σε μία σειρά από ενέργειες που στοχεύουν στην κατά τον δυνατόν άρση όλων εκείνων των παραγόντων που δρουν απαγορευτικά στην ένταξη των Παλιννοστούντων, τόσο στην αγορά εργασίας όσο και στην ελληνική κοινωνία.

1.2 Χαρακτηριστικά και Βασικές Ανάγκες των Παλιννοστούντων

Η διερεύνηση των ιδιαίτερων ψυχο-κοινωνικών χαρακτηριστικών της ομάδας των παλιννοστούντων, αποτελεί προϋπόθεση για την επιτυχία του προγράμματος. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά διαμορφώνονται από την αλληλεπίδραση Ατομικών, Εκπαιδευτικών και Κοινωνικών-Εργασιακών παραγόντων. (Τσιμπουκλή, 2008α, σελ.285).

Η πλειοψηφία των παλιννοστούντων βρίσκεται σε παραγωγική ηλικία, βιώνουν σοβαρό πρόβλημα ανεργίας με προεξάρχουσες τις γυναίκες. Σχετικά υψηλό ποσοστό των ανέργων παλιννοστούντων έχει λάβει ανώτερη και ανώτατη μόρφωση. Ακόμη, όλοι γνωρίζουν μια τουλάχιστον ξένη γλώσσα (τα ρωσικά). Ενώ σχετικά σημαντικό ποσοστό γνωρίζει μία επιπλέον γλώσσα, σε βασικό επίπεδο, δυτικο-ευρωπαϊκής χώρας. Τέλος υπάρχουν άτομα που έχουν στην κατοχή τους δίπλωμα ηλεκτρονικών υπολογιστών ECDL. (Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., 1996).

Οι παλιννοστούντες αντιμετωπίζουν δυσκολίες κοινωνικής ένταξης και έχουν ανάγκη στα παρακάτω χαρακτηριστικά σημεία:

- Τη Δια-πολιτισμική Επικοινωνία, η άγνοια της γλώσσας με τις συνεπακόλουθες δυσκολίες στην επικοινωνιακή ικανότητα, η κοινωνικοποίησή τους σε ένα διαφορετικό πολιτισμικό υπόστρωμα, η άγνοια του συστήματος αξιών και η αδυναμία κατανόησης του πολιτισμού της κοινωνίας υποδοχής, δυσχεραίνουν σημαντικά το έργο προσαρμογής τους.
- Αντιμετωπίζουν Προβλήματα Καθημερινής Ζωής, όπως η οικογενειακή κατάσταση, η ανεύρεση κατοικίας και ψυχολογικούς παράγοντες. Η υγειονομική περίθαλψη, το εκπαιδευτικό σύστημα, όπως και βασικά στοιχεία λειτουργίας του Ελληνικού κράτους, των υπηρεσιών και ευρύτερα της ελληνικής κοινωνίας, εντείνουν το πρόβλημα περιθωριοποίησης.
- Η Οικονομική-κοινωνική-εργασιακή κατάσταση θέτοντας τους ως ευάλωτη και φτηνή εργατική δύναμη, χρησιμοποιούνται σε δραστηριότητες, κατά κανόνα, βαριές, ανθυγιεινές και κακοπληρωμένες εργασίες, πολλές φορές χωρίς δυνατότητα ασφάλισης. Η πόροι, τα διαθέσιμα προγράμματα, οι θέσεων εργασίας καθώς η ευαισθητοποίηση των εργοδοτών, οι προκαταλήψεις και οι συνθήκες της αγοράς εργασίας, είναι παράγοντες που καθιστούν ζητήματα Νομιμοποίησης και Ισότητας Ευκαιριών.

1.3 Περίπτωση εμφάνισης προβληματικής επικοινωνίας - Δυσκολίες

Ένα μεγάλο ποσοστό παλιννοστούντων 53,45%, (Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., 1996), δεν ξέρει καθόλου ή χειρίζεται μέτρια την ελληνική γλώσσα, ακόμα και σε βασικό επίπεδο επικοινωνίας και συνεννόησης. Πράγμα, που δημιουργεί μεγάλο πρόβλημα στην κοινωνική ενσωμάτωση και στη διασύνδεση με την αγορά εργασίας. (Τσιμπουκλή, 2008β, σελ.291). Σε αυτό το ποσοστό ανήκουν οι περισσότεροι που έρχονται στα προγράμματα και έχουν πρόβλημα κυρίως στην ανάγνωση και τη γραφή της ελληνικής γλώσσας. Αν λοιπόν τύχη η περίπτωση, όπου σε ένα πρόγραμμα και συγκεκριμένα σε ένα τμήμα που πρόκειται να διδάξει ένας εκπαιδευτής, οι 10 περίπου στους 15 μαθητές του τμήματος, ανήκουν σε αυτή την κατηγορία, (ελάχιστη έως καθόλου γνώση της ελληνικής γλώσσας, σε επίπεδο ανάγνωσης, γραφής, ομιλίας και ακουστικής κατανόησης), τότε καλείται να αντιμετωπίσει την κατάσταση και τα εμπόδια επικοινωνίας, (Γκιάστας, 2008, σελ.230), με ευελιξία και μεθοδικότητα, και μάλιστα, μέσα στις ομάδες εργασίας, κατά την εκπόνηση των ενεργητικών τεχνικών που θα χρησιμοποιήσει στην διδασκαλία του.

Από το πρώτο κιόλας μάθημα-συνάντηση, (Κόκκος, 1998β, σελ.155), θα πρέπει ο εκπαιδευτής να διερευνήσει τις ανάγκες της κοινωνικής ομάδας στο πλαίσιο της Ψυχολογικής, Ψυχο-Κοινωνικής, Πολιτιστικής, Οικονομικής, Δομο-λειτουργικής και συστημικής προσέγγισης. (Βεργίδης, 2008β, σελ.28-32).

Βασιζόμενος σε αυτά τα δεδομένα ο εκπαιδευτής θα πρέπει να επιχειρήσει τη διερεύνηση των ειδικών αναγκών της ομάδας του. Οι άνεργοι παλιννοστούντες έχουν προσέλθει στο πρόγραμμα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας με συγκεκριμένες προθέσεις, στόχους αλλά και προσδοκίες για τη βελτίωση των βιοτικών τους συνθηκών (Rogers, 1999, σελ.97-103). Επομένως, η συγκέντρωση στοιχείων που αφορά το μορφωτικό επίπεδο, την επαγγελματικές εμπειρίες, η οικογενειακή κατάσταση, οι πολιτισμικές διαφορές και το επιπέδο γνώσης της ελληνικής – όλα αυτά, κρίνονται απαραίτητα προκειμένου να διαμορφωθεί και να διαπραγματευτεί, (Κόκκος, 1998γ, σελ.91), το «μαθησιακό συμβόλαιο». (Κόκκος, 1998δ, σελ.170).

Αρκετοί εκπαιδευτικοί, διδάσκουν τη γλώσσα με ιδιαίτερη έμφαση στη διδασκαλία της δομής: γραμματική, συντακτική, παραγωγική, ετυμολογική, κτλ., επειδή πιστεύουν ότι η κατοχή της δομής πιστοποιεί τη γνώση της γλώσσας. (Σκούρτου, 2005, σελ.261-272). Αναμφίβολα η γνώση της δομής μιας γλώσσας είναι αναγκαία. Δεν είναι όμως αρκετή για την επιτέλεση μιας επικοινωνιακής πράξης.

Κλασικό παράδειγμα οι γνώσεις που έχουν οι Έλληνες μαθητές και οι υποψήφιοι για τα ΑΕΙ ή οι φοιτητές φιλοσοφικών σχολών στα αρχαία ελληνικά και στα λατινικά. Μπορεί να γνωρίζουν δηλαδή πολύ καλά τη δομή αυτών των γλωσσών αλλά δεν μπορούν να τις χρησιμοποιήσουν για επικοινωνία. (Αθανασίου & Γκότοβος, 2002, σελ.23-44). Είναι σαφές ότι οι απαιτήσεις των εκπαιδευτικών για μελέτη, εργασίες, ασκήσεις, αναλύσεις κτλ. για να είναι αποτελεσματικές χρειάζεται να είναι ιεραρχημένες, προσαρμοσμένες στο επίπεδο των εκπαιδευόμενων και να εξυπηρετούν συγκεκριμένες κάθε φορά ανάγκες τους. Αντίθετα, δημιουργούν άγχος, αγωνία, πικρία, απογοήτευση με πιθανές όλες τις ανεπιθύμητες συνέπειες.

Η παραγωγή πρόσθετου διδακτικού υλικού, εμπλουτισμένου με πληροφορίες, εικόνες, σκίτσα... πλούσια εικονογράφηση, ώστε να κεντρίζει το ενδιαφέρον των εκπαιδευόμενων για την επεξεργασία και μελέτη, αποδίδει στην γλωσσική διδασκαλία. Επίσης πρέπει να ανταποκρίνεται στο γλωσσικό και γνωστικό επίπεδο για τους οποίους προορίζεται, στις εμπειρίες και στα ενδιαφέροντα τους, να ικανοποιεί πραγματικές ανάγκες, στο σπίτι, σε επαγγελματικούς χώρους και στη ζωή γενικότερα. Να προάγει την επικοινωνία ώστε να συμβάλει ουσιαστικά στην καλλιέργεια του προφορικού και γραπτού λόγου των εκπαιδευόμενων.

1.4 Ρόλοι Εκπαιδευτή για επίλυση προβλημάτων

Οι Διαστάσεις των ρόλων που θα μπορούσαν να υιοθετηθούν από τον εκπαιδευτή για την αποτελεσματική επίλυση των προβλημάτων, της παραπάνω ομάδας παλιννοστούντων, είναι αυτή του Συντονιστή, του Καθοδηγητή μάθησης, του Διαμεσολαβητή, και του Υποστηρικτή – Εμπυχωτή. (Γιαννακοπούλου, 2008, σελ.299-304).

Ο ρόλος του εκπαιδευτή πρέπει να προσεγγίζει, περισσότερο τη διάσταση του Συντονιστή και Καθοδηγητή, «διευκολυντή» για την απόκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων, παρά του εισηγητή (Knowles, Holton & Swanson, 1998, σελ.94-95). Οι διαστάσεις του ρόλου αυτού, πρέπει να εμπεριέχει και την προσπάθεια του εκπαιδευτή «να είναι ο εαυτός του», ειλικρινής και αυθεντικός κατά την εκπαιδευτική διεργασία,. (Rogers, 2002, σελ.25-39). Επίσης θα πρέπει να μπορεί να αποδέχεται τη διαφορετικότητα των εκπαιδευόμενων του και να μπορεί να τους κατανοεί σε βάθος (Rogers, ο.π.). Μια τέτοια προσέγγιση ασφαλώς εμπεριέχει κινδύνους, παρόλα αυτά υπάρχουν αποδείξεις πως η σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στον εκπαιδευτή και

τον εκπαιδευόμενο, προσεγγίζει αυτή του ψυχοθεραπευτή με τον πελάτη του (Jaques, 1994) και άρα δεν μπορεί να μην περιλαμβάνει αυτές τις διαστάσεις.

Σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής αλλαγής του Freire ο ρόλος του εκπαιδευτή είναι διαμεσολαβητικός. Πρώτιστο μέλημά του είναι η ανάπτυξη ενός πραγματικού διαλόγου με τους εκπαιδευόμενους, εισάγοντας ένα κρίσιμο ζήτημα για συζήτηση. (Κόκκος, 2005, σελ.56-61). Με αυτόν τον τρόπο οι εκπαιδευόμενοι διαπιστώνουν ότι το άγχος είναι αποτέλεσμα της επιτακτικής ανάγκης να μάθουν ελληνικά σε σύντομο χρονικό διάστημα, προκειμένου να ανταποκριθούν άμεσα στις ανάγκες της καθημερινής επιβίωσής τους.

Κατά τον Mezirow (1991) ο ρόλος του εκπαιδευτή είναι να υποστηρίζει τους εκπαιδευόμενους στη διερεύνηση των δυσλειτουργικών παραδοχών και πρακτικών και η κατανόηση της εμπειρίας τους μέσα από διαφορετικές οπτικές πλευρές. Στόχος, η κατανόηση από τους παλιννοστούντες της θέσης τους στην ελληνική κοινωνία, οι δυνατότητες που τους προσφέρονται για καταξίωση και κοινωνική εξέλιξη μέσα από την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Ο εκπαιδευτής διερευνά τις παραδοχές σε σχέση με την ελληνική πραγματικότητα και ενθαρρύνει και εμψυχώνει την ομάδα να ανατρέξουν στα δικά τους βιώματα και συναισθήματα, να εντοπίσουν ποια από αυτά είναι δυσλειτουργικά και να καταγράψουν τους τρόπους με τους οποίους μπορούν οι εμπειρίες του παρελθόντος να μετασχηματισθούν και να αξιολογηθούν με βάση τη νέα πραγματικότητα. (Mezirow, 1990, σελ.10-25)

2.1 Εκπαιδευτικοί Στόχοι του Προγράμματος

Οι Εκπαιδευτικοί Στόχοι του προγράμματος «Εκμάθηση Ελληνικής Γλώσσας σε ανέργους παλιννοστούντες για την προώθηση της ισότητας των ευκαιριών», έχουν αναφερθεί στην παράγραφο 1.1, Χαρακτηριστικά του Προγράμματος Εκπαίδευσης Ενηλίκων, του παρόντος κειμένου.

2.2 Εφαρμογή μιας Ενεργητικής Τεχνικής

Σύμφωνα με το Rogers (1999, σελ.142), ως κύριο χαρακτηριστικό των ανθρωπιστικών μαθησιακών θεωριών, επισημαίνεται η ενεργητική φύση της μάθησης. Η ενεργητική συμμετοχή στην εκπαιδευτική διεργασία αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την αποτελεσματική μάθηση των ενηλίκων. (Κόκκος 2005, σελ.88-89). Αυτό μεταφράζεται, στο επίπεδο της διδακτικής, σε περιορισμό του παραδοσιακού μοντέλου της μετωπικής διδασκαλίας (Εισήγηση), με τη χρήση ενεργητικών εκπαιδευτικών τεχνικών, όπως είναι η συζήτηση, η εργασία σε ομάδες, το παιχνίδι ρόλων, οι μελέτες περίπτωσης κ.ά. (Κόκκος 1998ε, σελ.188).

Το πρόγραμμα σκοπεύει αναλυτικά στην ανάπτυξη των γλωσσικών δεξιοτήτων των εκπαιδευομένων έτσι ώστε να είναι σε θέση

- να αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες καταστάσεις,
- να κατανοούν τα κύρια σημεία πάνω σε θέματα που συναντούν σε χώρους δουλειάς-εργασίας, εκπαίδευσης, ψυχαγωγίας και
- να εκφράζονται σε θέματα που τους ενδιαφέρουν.

Συγκεκριμένα, πρέπει να μπορούν να ανταποκριθούν γλωσσικά σε καταστάσεις καθημερινών συναλλαγών, όπου η γλωσσική χρήση είναι σε μεγάλο βαθμό προβλέψιμη και σταθερή και σε καταστάσεις άμεσης προσωπικής επικοινωνίας (κοινωνικές, επαγγελματικές επαφές) ή έμμεσης επικοινωνίας (κατανόηση γραπτού, προφορικού λόγου).

Επιλέγοντας τον εκπαιδευτικό στόχο: «- Να χρησιμοποιεί την ελληνική γλώσσα ως κώδικα επικοινωνίας, αλλά και ως σύστημα σκέψης, για να ανακαλύπτει και να κατανοεί νέες γνώσεις και εμπειρίες, να εκφράζει τον εσωτερικό του κόσμο ώστε να ικανοποιεί τις πρακτικές, συναισθηματικές, πνευματικές, κοινωνικές του ανάγκες και να περιγράψει απλές καταστάσεις.», εφαρμόζουμε μία ενεργητική τεχνική όπως είναι το «Παίξιμο Ρόλων», (Κόκκος 1998στ, σελ.205-209), όπου αναπτύσσεται η

ενεργητική συμμετοχή των εκπαιδευομένων, ο κριτικός τρόπος σκέψης και η αλληλεπίδραση μεταξύ των εκπαιδευομένων.

Αφού ο εκπαιδευτής διευκρινίσει τους διδακτικούς στόχους του «σημερινού» μαθήματος προχωράει στην διαδικασία περιγραφής των τεσσάρων φάσεων που θα ακολουθήσουν:

A. Φάση: (Ομαδική συνεργασία)

Αρχικά οι εκπαιδευόμενοι του τμήματος, θα χωριστούν σε 3 ομάδες των 5 ατόμων. Κάθε ομάδα θα επιλέξει ένα άτομο που θα υποδυθεί το ρόλο του μέλους επιτροπής μίας Ανώνυμης Εταιρείας που έχει προκηρύξει την στελέχωσή της, με προσωπικό διαφόρων ειδικοτήτων. Επίσης η ομάδα θα επιλέξει άλλο ένα άτομο που θα υποδυθεί τον ρόλο του υποψήφιου για την θέση εργασίας που προκηρύσσεται.

Η κάθε ομάδα μετά θα κατασκευάσει ένα σύντομο βιογραφικό, (100 λέξεων), που θα κρατάει ο υποψήφιος μαζί του, όπου αποτελεί «εισιτήριο» για την συνέντευξη που θα του ζητηθεί και θα περιέχει τα ακόλουθα βασικά στοιχεία: Ονοματεπώνυμο, Διεύθυνση Κατοικίας, Οικογενειακή κατάσταση, Σπουδές, Γνώση Γλωσσών σε επίπεδο συνεννόησης, Τυχόν Προϋπηρεσία και πού,... και ότι άλλο κρίνουν απαραίτητο να αναφερθεί, ώστε να είναι στοιχεία ικανοποιητικά για την πρόσληψή.

Επίσης κάθε ομάδα θα συζητήσει για τις απαιτήσεις που θα πρέπει να έχει το μέλος της επιτροπής καθώς και τα επιχειρήματα που θα πρέπει να εκφράσει ο υποψήφιος στην ελληνική πάντα γλώσσα, ώστε να καταφέρει να πείσει την επιτροπή ότι μπορεί να αναλάβει καθήκοντα υπεύθυνα αφού προσληφθεί στην συγκεκριμένη θέση εργασίας που διεκδικεί. Αυτά μπορούν να σημειωθούν πρόχειρα σε δύο κόλλες χαρτί, (μία για το μέλος και μία για τον υποψήφιο), για βοήθεια των εκπαιδευομένων κατά την διαδικασία που θα υποδυθούν τους ρόλους τους.

B. Φάση: (Το παίξιμο ρόλων)

Τα τρία μέλη επιτροπής, που έχει επιλέξει αντίστοιχα κάθε ομάδα, θα απαρτίζουν την τριμελή επιτροπή εκπροσώπων της Εταιρείας, που θα διενεργεί τις συνεντεύξεις των υποψηφίων. Κάθε μέλος, έχει φυσικά, δικές του αντιλήψεις, στόχους και αρμοδιότητες που έχουν καθοριστεί και συζητηθεί από την ομάδα του. Καλό θα ήταν πριν ξεκινήσει το παίξιμο των ρόλων να αφιερώσουν λίγο χρόνο για να καθορίσουν τις ζητούμενες ειδικότητες που ουσιαστικά καλούνται να εξετάσουν από τους υποψηφίους. Η Επιτροπή παίρνει θέση μπροστά από ένα γραφείο και ξεκινούν να πάρουν συνέντευξη από κάθε υποψήφιο χωριστά. Κάθε συνέντευξη υποψηφίου διαρκεί 15 λεπτά περίπου. Στόχος της επιτροπής είναι να διερευνήσει με τη

συνέντευξη από τον κάθε υποψήφιο, (έχοντας το βιογραφικό του στα χέρια της), το γνωστικό του επίπεδο για την ειδικότητα την οποία δηλώνει ότι γνωρίζει. Οι συζητήσεις και όλοι οι διάλογοι γίνονται στην ελληνική γλώσσα. Έτσι θα διαμορφώσει σφαιρική πληροφόρηση - άποψη σχετικά με το αντικείμενο που πρόκειται να προσφέρει ο υποψήφιος σε περίπτωση πρόσληψης του.

Η επιτροπή συγκεντρώνοντας τα στοιχεία του κάθε υποψήφιου συντάσσει σύντομη έκθεση στα Ελληνικά, (μπορεί να γραφεί πίσω από κάθε βιογραφικό), για περαιτέρω αξιολόγηση. Η σύνταξη αυτή μπορεί να γίνει αμέσως μετά την κάθε συνέντευξη, του κάθε υποψήφιου, διαθέτοντας 5 λεπτά περίπου. Ωστόσο οι υπόλοιποι εκπαιδευόμενοι που παρακολουθούσαν την συνέντευξη σημειώνουν και αυτοί τις παρατηρήσεις τους.

Γ. Φάση: (Δημοσίευση-Παρουσίαση αποτελεσμάτων)

Στη συνέχεια ακολουθεί παρουσίαση των εκθέσεων της επιτροπής στην ολομέλεια του τμήματος, από την ίδια την επιτροπή, σε τρία χωριστά flip chart, που αναρτώνται σε εμφανές σημείο, προβάλλοντας τα χαρακτηριστικά του κάθε υποψήφιου, όπως ακριβώς λέχθηκαν κατά την συνέντευξη και τη γνώμη-άποψη που σχημάτισε η επιτροπή. Εδώ δίνονται όλες οι διευκρινήσεις κάνοντας χρήση της ελληνικής γλώσσας.

Δ. Φάση: (Σχολιασμός)

Τέλος, ακολουθεί σχολιασμός από τους παρατηρητές, τους παίκτες που υποδύθηκαν τους ρόλους, και τον εκπαιδευτή. Σχολιάζεται ο τρόπος που η επιτροπή συντόνισε τη συνέντευξη και παρουσίασε τη Δημοσίευση των αποτελεσμάτων, καθώς επίσης και η συμπεριφορά των υποψηφίων, σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς στόχους που έχουν τεθεί. Συγκεκριμένα πόσο καλά διαπραγματεύτηκε την συνέντευξη, κάθε υποψήφιος, από άποψη επικοινωνίας, διατύπωσης και ευχέρειας λόγου της ελληνικής γλώσσας.

Ωστόσο δεν παραλείφθηκε να τονιστεί ότι βασικό χαρακτηριστικό, από προηγούμενη ενότητα, είναι η σύνταξη εγγράφων και κειμένων, για κατάθεση και συγκράτηση πληροφοριών πάντα στην ελληνική γλώσσα.

2.3 Πλεονεκτήματα και Μειονεκτήματα εφαρμογής της τεχνικής

Η χρήση της τεχνικής «παιχνίδι ρόλων», που χρησιμοποιήσαμε στο πλαίσιο του συγκεκριμένου προγράμματος, εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας, παρουσιάζει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. (Κόκκος 1998στ, σελ.206-207).

Πλεονεκτήματα της τεχνικής:

- ενισχύει την ενεργό συμμετοχή των εκπαιδευόμενων δίνοντας περισσότερη έμφαση στη διαδικασία παραγωγής της γνώσης και της μάθησης παρά στο τελικό αποτέλεσμα.
- ενθαρρύνει τη συνεργασία των εκπαιδευόμενων.
- παρέχει ένα ασφαλές περιβάλλον που αναπαριστά πραγματικές καταστάσεις, όπου οι εκπαιδευόμενοι μπορούν να εφαρμόσουν τις θεωρητικές έννοιες που έχουν διδαχθεί.
- επιτρέπει στους εκπαιδευόμενους να αναγνωρίσουν τα κύρια χαρακτηριστικά μιας επικοινωνιακής διαδικασίας και να αντιληφθούν τις διαφορές που παρουσιάζονται στη διεξαγωγή μιας δραστηριότητας, όταν δεν μπορείς να επικοινωνήσεις εκφραστικά. Ο υποψήφιος ήθελε κάτι να εκφράσει, αλλά αλλιώς τα είπε, άλλο κατάλαβε η επιτροπή και τελικά παρουσιάστηκε αυτό που ήθελε να πει ο υποψήφιος; Επομένως όταν επικοινωνούμε δεν είναι αυτονόητο ότι όλα τα μηνύματα που ανταλλάσσονται γίνονται εκατέρωθεν κατανοητά, (Κόκκος, 1998γ, σελ.91), πόσο μάλλον αν δεν γνωρίζεις καλά την γλώσσα επικοινωνίας.
- παρέχει άμεση ανατροφοδότηση στις δυσκολίες και στις παρανοήσεις που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευόμενοι.
- δεν απαιτεί τη χρήση ειδικού εξοπλισμού.
- αποτελεί ένα ευχάριστο τρόπο μάθησης και η χρήση της τεχνικής μπορεί να αναζωογονήσει τη διαδικασία της μάθησης.
- Η επίδραση της ομαδο-συνεργατικής διαδικασίας που εκτελέστηκε πριν αρχίσει το παίξιμο των ρόλων είναι σημαντική στην προσπάθεια κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξης των εκπαιδευόμενων, γιατί προωθεί σχέσεις αλληλοβοήθειας, αποδοχής, ενθάρρυνσης και Εμπύχωσης. (Κόκκος, 1998γ, σελ.93). Επίσης βοηθά την αυτοαντίληψη και την προσαρμογή στην ομάδα, και αυξάνει την αυτοεκτίμηση των μελών.

Μειονεκτήματα της τεχνικής:

- Απαιτεί μεγάλο χρόνο προετοιμασίας. Όπως σχεδόν κάθε εναλλακτική τεχνική διδασκαλίας και η τεχνική παίξιμο ρόλων χρειάζεται αρκετή προετοιμασία, για να οδηγήσει σε ένα θετικό αποτέλεσμα.
- Η επιτυχία εξαρτάται από τη διάθεση, τη δημιουργικότητα και το επίπεδο γνώσης της ελληνικής γλώσσας.
- Είναι πιθανό να οδηγήσει σε υπερβολική απλοποίηση σύνθετων καταστάσεων.
- Είναι πιθανό να μετατρέψει τη διαδικασία μάθησης σε απλό παιχνίδι και να παρουσιαστούν προβλήματα από-συντονισμού της τάξης.
- Υπάρχει εξάρτηση του αποτελέσματος από την ικανότητα του εκπαιδευτή και των συμμετεχόντων σε θέματα επικοινωνίας και δυναμικής της ομάδας.

ΣΥΝΟΨΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα εργασία σχεδιάσαμε ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης Ενηλίκων «Εκμάθηση Ελληνικής Γλώσσας σε ανέργους παλιννοστούντες για την προώθηση της ισότητας των ευκαιριών», το οποίο απευθύνεται σε 15 άτομα και ορίστηκε η Διάρκεια του προγράμματος στις 300 Ώρες. Θέσαμε τον εκπαιδευτικό σκοπό και τους στόχους του προγράμματος και καθορίσαμε ως Φορέας Υλοποίησης το Φ.Π.Σ.Υ.Υ. του Υπουργείου Απασχόλησης & Κοινωνικής Προστασίας. Περιγράψαμε τα χαρακτηριστικά και τις βασικές ανάγκες των άνεργων παλιννοστούντων στον Ελλαδικό χώρο, για ισότητα ευκαιριών, τόσο στην αγορά εργασίας όσο και στις κοινωνικές συναλλαγές.

Ωστόσο, περιγράψαμε την περίπτωση, που σε ένα τμήμα που πρόκειται να διδάξει ένας εκπαιδευτής, οι 10 στους 15 μαθητές του τμήματος, έχουν ελάχιστη έως καθόλου γνώση της ελληνικής γλώσσας, σε επίπεδο ανάγνωσης, γραφής, ομιλίας και ακουστικής κατανόησης, και προτείναμε χειρισμούς αντιμετώπισης των προβλημάτων που δημιουργούνται στην διαχείριση της ομάδας, από τον εκπαιδευτή.

Επίσης, αναφερθήκαμε και προτείναμε τις Διαστάσεις των ρόλων, του Συντονιστή, του Καθοδηγητή μάθησης, του Διαμεσολαβητή, και του Υποστηρικτή – Εμπνευστή, που θα μπορούσαν να υιοθετηθούν από τον εκπαιδευτή για την αποτελεσματική επίλυση των προβλημάτων, της παραπάνω ομάδας.

Αφού επιλέξαμε από τους εκπαιδευτικούς στόχους, του επιπέδου δεξιοτήτων, το στόχο: «- Να χρησιμοποιεί την ελληνική γλώσσα ως κώδικα επικοινωνίας, αλλά και ως σύστημα σκέψης, για να ανακαλύπτει και να κατανοεί νέες γνώσεις και εμπειρίες, να εκφράζει τον εσωτερικό του κόσμο ώστε να ικανοποιεί τις πρακτικές, συναισθηματικές, πνευματικές, κοινωνικές του ανάγκες και να περιγράψει απλές καταστάσεις.», περιγράψαμε την εφαρμογή της ενεργητική τεχνικής του Παιξίματος Ρόλων. Τέλος προσδιορίσαμε τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της εφαρμογής της τεχνικής στο πλαίσιο του συγκεκριμένου προγράμματος.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Jaques, D. (1994). *Learning in Groups*. London: Kogan Page
- Knowles, M., Holton, E., & Swanson, R., (1998). *The adult learner: The definitive classic in adult education and human resource development*. (5th ed.). (σελ.94-95). Houston: Gulf Publishing Co.
- Mezirow, J., (1990). *Fostering Critical Reflection in Adulthood*. (σελ.10-25). San Francisco: Jossey Bass
- Mezirow, J., (1991). *Transformative Dimensions of Adult Learning*. San Francisco: Jossey Bass
- Rogers, A., (1999). *Η Εκπαίδευση Ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Rogers, C. (2002). *The interpersonal relationship in the facilitation of learning*, in: *Supporting Lifelong Learning*. Volume 1: Perspectives on Learning. (σελ.25-39). Routledge: The Open University.
- Αθανασίου, Α. & Γκότοβος, Α. (2002). Η διγλωσσία των διαφορετικών. Αντιλήψεις και στάσεις των εκπαιδευτικών της προσχολικής ηλικίας απέναντι στη διγλωσσία των μεταναστών και παλιννοστούντων μαθητών. (σελ.23-44). Αθήνα: Επιστήμες Αγωγής.
- Βεργίδης, Δ., (2008α). Τυπολογία Στρατηγικών Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Στο: Δ. Βεργίδης, *Εισαγωγή στην Εκπαίδευση Ενηλίκων. Η εξέλιξη της Εκπαίδευσης Ενηλίκων στην Ελλάδα και η Κοινωνικο-οικονομική Λειτουργία της*. Τόμος Β. (σελ.68-69). Πάτρα: ΕΑΠ.
- Βεργίδης, Δ., (2008β). Διερεύνηση Εκπαιδευτικών Αναγκών. Στο Δ. Βεργίδης, Α. Καραλής, *Εισαγωγή στην Εκπαίδευση Ενηλίκων. Σχεδιασμός, Οργάνωση και Αξιολόγηση Προγραμμάτων*. Τόμος Γ. (σελ.28-32). Πάτρα: ΕΑΠ
- Γενικής Γραμματείας Αποδήμου Ελληνισμού, (ΓΓΑΕ). Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.ggae.gr/> (10/5/2009).
- Γιαννακοπούλου, Ε., (2008β). Ο Ρόλος του Εκπαιδευτή Ενηλίκων. Στο: Δ. Βαϊκούση, Ι. Βαλάκας, Ε. Γιαννακοπούλου, Ι. Γκιάστας, Α. Κόκκος, Α. Τσιμπουκλή, *Εισαγωγή στην Εκπαίδευση Ενηλίκων: Εκπαιδευτικές Μέθοδοι – Ομάδα Εκπαιδευομένων*. Τόμος Δ. (σελ. 299-304). Πάτρα: ΕΑΠ.
- Γκιάστας, Α., (2008). Επικοινωνία μέσα στην ομάδα: Τα εμπόδια της επικοινωνίας μέσα στην ομάδα. Στο: Δ. Βαϊκούση, Ι. Βαλάκας, Ε. Γιαννακοπούλου, Ι.

- Γκιάστας, Α. Κόκκος, Α. Τσιμπουκλή, *Εισαγωγή στην Εκπαίδευση Ενηλίκων: Εκπαιδευτικές Μέθοδοι – Ομάδα Εκπαιδευομένων*. Τόμος Δ. (σελ. 230). Πάτρα: ΕΑΠ.
- Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής (ΕΥΕ) - Φορείς Παροχής Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών (Φ.Π.Σ.Υ.Υ). Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.eye-ekt.gr> (10/5/2009).
- Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., (1996). Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Αποδήμων και Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων. Διεύθυνση Προγράμματος Παλιννοστούντων, Στατιστικά Στοιχεία, Αθήνα, Μάρτιος 1996. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://users.otenet.gr/~eiypoe/index.html> (10/5/2009).
- Επιχειρησιακό πρόγραμμα «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση». Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις υπέρ Ειδικών Μειονεκτουσών Ομάδων (Παλιννοστούντες) - Ευπαθείς Κοινωνικά Ομάδες. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.prosonolotahos.gr/default.asp?pid=7&lang=1&pageID=42&pptl=6&pcatID=3> (10/5/2009).
- Καραλής, Α., (2008α). Φορείς Οργάνωσης Προγραμμάτων: Χρηματοδότηση Προγραμμάτων. Στο Δ. Βεργίδης, Α. Καραλής, *Εισαγωγή στην Εκπαίδευση Ενηλίκων. Σχεδιασμός, Οργάνωση και Αξιολόγηση Προγραμμάτων*. Τόμος Γ. (σελ.73). Πάτρα: ΕΑΠ.
- Καραλής, Α., (2008β). Φορείς Οργάνωσης Προγραμμάτων: Τα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης. Στο Δ. Βεργίδης, Α. Καραλής, *Εισαγωγή στην Εκπαίδευση Ενηλίκων. Σχεδιασμός, Οργάνωση και Αξιολόγηση Προγραμμάτων*. Τόμος Γ. (σελ.71-72). Πάτρα: ΕΑΠ
- Κόκκος, Α., (1998α). Ο προσδιορισμός του εκπαιδευτικού σκοπού και των εκπαιδευτικών στόχων. Στο: Α. Κόκκος, Α. Λιοναράκης, *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Σχέσεις διδασκόντων - διδασκομένων*. Τόμος Β. (σελ. 134-139). Πάτρα: ΕΑΠ.
- Κόκκος, Α., (1998β). Η έναρξη της πρώτης Ομαδικής Συμβουλευτικής Συνάντησης. Στο: Α. Κόκκος, Α. Λιοναράκης, *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Σχέσεις διδασκόντων - διδασκομένων*. Τόμος Β. (σελ. 155). Πάτρα: ΕΑΠ.
- Κόκκος, Α., (1998γ). Διαπραγμάτευση - Εμπνύχωση. Στο: Α. Κόκκος, Α. Λιοναράκης, *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Σχέσεις διδασκόντων - διδασκομένων*. Τόμος Β. (σελ. 91-93). Πάτρα: ΕΑΠ.

- Κόκκος, Α., (1998δ). Η έναρξη της πρώτης Ομαδικής Συμβουλευτικής Συνάντησης: Η διαμόρφωση του “Συμβολαίου”. Στο: Α. Κόκκος, Α. Λιοναράκης, *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Σχέσεις διδασκόντων - διδασκομένων*. Τόμος Β. (σελ. 170). Πάτρα: ΕΑΠ.
- Κόκκος, Α., (1998ε). Τεχνικές Εκπαίδευσης στις Ομαδικές Συμβουλευτικές Συναντήσεις. Στο: Α. Κόκκος, Α. Λιοναράκης, *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Σχέσεις διδασκόντων - διδασκομένων*. Τόμος Β. (σελ. 188-189). Πάτρα: ΕΑΠ.
- Κόκκος, Α., (1998στ). Τεχνικές Εκπαίδευσης στις Ομαδικές Συμβουλευτικές Συναντήσεις: Παίξιμο Ρόλων. Στο: Α. Κόκκος, Α. Λιοναράκης, *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Σχέσεις διδασκόντων - διδασκομένων*. Τόμος Β. (σελ. 205-209). Πάτρα: ΕΑΠ.
- Κόκκος, Α., (2005). *Εκπαίδευση Ενηλίκων: Ανιχνεύοντας το πεδίο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας - Πύλη για την ελληνική γλώσσα και τη γλωσσική εκπαίδευση. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο:
<http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html> (10/5/2009).
- Προγράμματα Εκμάθησης της Ελληνικής Γλώσσας ανέργων Παλιννοστούντων Μεταναστών-Προσφύγων, σε πιστοποιημένα ΚΕΚ για την προώθηση της ισότητας των ευκαιριών. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο:
http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/guides/adult_education/page_023.html (10/5/2009).
- Ραγκούσης, Α., (1992). *Η κατάσταση της απασχόλησης των Ελλήνων Ποντίων μεταναστών από την Πρώην Σοβιετική Ένωση*. Αθήνα: Κέντρο Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής.
- Σκούρτου, Ε. (2005). Οι εκπαιδευτικοί και οι δίγλωσσοι μαθητές τους. Στο: Κ.Α. Βρατσάλη (επιμ.), *Διδακτική εμπειρία και παιδαγωγική θεωρία*. (σελ.261-272). Αθήνα: Νήσος.
- Σκούρτου, Ε., Βρατσάλης, Κ., & Γκόβαρης, Χ., (2004). *Μετανάστευση στην Ελλάδα και Εκπαίδευση: αποτίμηση της υπάρχουσας κατάστασης-προκλήσεις και προοπτικές βελτίωσης*. Αθήνα: ΙΜΕΠΟ-Συγγραφείς.
- Τσιμπουκλή, Α., (2008α). Η ολοκληρωμένη Προσέγγιση στην Εκπαίδευση των Ειδικών ομάδων και στη διασύνδεση της με την αγορά εργασίας: Διερεύνηση των χαρακτηριστικών και των αναγκών της ομάδας. Στο: Δ. Βαϊκούση, Ι. Βαλάκας, Ε.

Γιαννακοπούλου, Ι. Γκιάστας, Α. Κόκκος, Α. Τσιμπουκλή, *Εισαγωγή στην Εκπαίδευση Ενηλίκων: Εκπαιδευτικές Μέθοδοι – Ομάδα Εκπαιδευομένων*. Τόμος Δ. (σελ. 285). Πάτρα: ΕΑΠ.

Τσιμπουκλή, Α., (2008β). Η ολοκληρωμένη Προσέγγιση στην Εκπαίδευση των Ειδικών ομάδων και στη διασύνδεση της με την αγορά εργασίας: Διασύνδεση με την αγορά εργασίας. Στο: Δ. Βαϊκούση, Ι. Βαλάκας, Ε. Γιαννακοπούλου, Ι. Γκιάστας, Α. Κόκκος, Α. Τσιμπουκλή, *Εισαγωγή στην Εκπαίδευση Ενηλίκων: Εκπαιδευτικές Μέθοδοι – Ομάδα Εκπαιδευομένων*. Τόμος Δ. (σελ. 291). Πάτρα: ΕΑΠ.

Υπουργείου Απασχόλησης & Κοινωνικής Προστασίας. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.ypakp.gr/> (10/5/2009).